

l'enavans di fort» de la famosa cançó hímica de Mistral (v. 7), any 1867. Per la seva banda *estabó* sofrí una renovació diferent, per canvi de sufix, *estabeig*, que AMAlcover usava sovint amb el sentit d'«entre-nou» (BDLC x, 1919, 254), i altres cops amb el matis d'«escarafalls, demostracions escandaloses» (ib., pàgina 503): «si els diputats fossen --- tan closques com vós, i la passió elze tapàs la vista com a vós, --- Mestre Biel!, farien els *estabetxos* que feys vós» (ib. xi, 87); algun cop amb la variant *estabetxo* (ib. xi, 256), 10 ço que fa pensar que ací hi ha hagut contaminació de *escabetxar*, *escabetx* (que té variant *escabecho*, etc.). Altrament el mot apareix en forma verbal, en un sentit com 'etzibar, engagar bravamant' com a terme segons sembla molt afectiu, en la nostra altra muntanya, com veiem per una narració de bandolers, de MVayreda: «mentre uns guardàvem el forat, y els altres feyen la tria al presbiteri, posant-los boca terrosa, se me'n salta a la trona, y m'hi *estabatxa* un predicot que may no voldria de mellor --- un home així mos 20 cal!» (Puny.1 vi, p. 118).

ATZACA eiv. 'homenet grassó', 'noi que fa l'home', de l'àr. *az-zaqq* 'el bot de vi', 'l'odre petitó', vegeu E. T. C. II, 223-4. No s'hi ha de confondre *atzaque* 25 que apareix com a nom d'un impost als caps de bestiar dels sarraïns, que tenim en un doc. val. de 1315, provinient de l'àr. *az-zaqât* 'el tribut o primícia', per al qual veg. DCEC I, 347; IV, 836a; s. v. *azaque* i *zaque*.

ATZAGAIA, 'llanceta curta llançadissa', del bereber *zagáya* id. □ 1.ª doc.: fi S. XIII.

«Un sarraý ferí-lo de la *azegaya* per la cuxa, sí que l'nafra malament», Desclot, § 89 (NCI III, 94.5). També 35 apareix ja en la *Crònica* de Jaume I, en Eiximenis, etc. (DAG.; AlCM). «Deya que l'rey d'Aragón demanava al rey de Granada molts dinés --- ell esperava que li moguéss exaquia --- que d'ell volia que moguéss, e que los li enviaria a València ab les puntes de les 40 *atzagayes...*», doc. de la cancelleria reial, de 1307, BABL III, 360. El mot va passar des del bereber a l'àrab magrebí i hispànic (on ja el registra RMa.), i des d'aquest a les llengües hispàniques i europees (vegeu DCEC I, 346b; Dozy, *Gloss.*, 223; Neuvonen, 45 166; Defrémy, *Journal Asiatique*, 1862, 89-90).

DERIV.: *Atzagaiada* pròpiament 'cop d'atzagaia' i, passant per 'acció ofensiva, inconsiderada' [tots dos ja Lab. 1839, *atsagay*, *atsegall*-], 'disbarat, dita irracional', que usava ja BCARibau: «a l'àlbum d'una se- 50 nyora / si hi planto una *atsagallada*, / me diran que això desdora», any 1845 (Monotolium, monografia sobre el poeta, p. 284): la *-ll-* per ultracorreció deguda al model de *carallada* pron. *caraiada*.

Atzanet o a *l'atzaneta*, veg. *genet* 'cavalcador armat a la lleugera' (no hi ha notícia del mot àrab que suposa AlCM); també els pobles *Atzaneta* o *Atzeneta* vénen de la tribu africana dels *zenetes* que donà nom als genets.

Atzaque, V. atzaca

ATZAR, 'cas fortuït, cas sotmès a la ventura', de l'àr. *az-zahr* 'el dau', originalment 'una de les cares del dau', car en l'àrab clàssic el mot significava una flor, que deuria ser allò que estava representat en aquella cara: el mot passà a significar 'joc sotmès a la ventura' i d'ací 'casualitat'. □ 1.ª doc.: 1683.

Des de la idea de 'cop desfavorable en el joc' es passà a Mallorca i Menorca a designar la idea de 'cas 10 dissortat, calamitat', que és el sentit en què apareix en la *Comèdia* mallorquina de *la Conquesta*: «no 'm faltaria altre *atzar*» (DAG.), única dada una mica antiga, que tenim del mot en català. També se senten a les Illes frases com «hi hagué un *atzar*: se pegà foc a sa païssa» i «ja m'has fet un bon *atzar*!» Allà és, doncs on el mot sembla haver pres més arrelament en les nostres terres, i d'acord amb això només allà hi ha la pronúncia *adzà* (BDLC x, 61) amb l'emudiment normal de la *-r* (és errònia l'afirmació d'AlCM, que 15 atribueix aquesta pronúncia al cat. oriental, on es diu *adzár*, o bé, alguns, *adzárt*). En general en la nostra llengua el mot no sembla haver pertangut mai gaire a l'ús general; en el Princ. les dades són totes del S. XIX [1803, Belv. «atsar: casualidad, casus»].

Les llengües europees on es presenta amb desenrotllament més propi són les de França i el castellà. L'oc. ant. *azar* es documenta des de c. 1200, en els trobadors Gavaudà i Arnaut de Marsan. El fr. *hasard* 20 des de mj. S. XII, en Wace. El desplegament semàntic d'aquest, aviat va ser molt ampli: sens dubte hi arribà directament des d'Orient, pels homes de guerra de les Croades i els comerciants del Llevant; allà apareix així mateix l'acc. 'joc de daus', com també en el Nord d'Itàlia, on trobem antigament *zaro*, *zara*, en el S. XIII, i b. ll. lombard *azarum* (joc de fortuna) en els Ss. XIII i XIV (Fs. *Jud.*, 441); però en el desenrotllament posterior és el francès el que orientà les llengües europees, car del francès es manllevaren l'italià modern *azzardo* i l'angl. *hazard*; en francès pren sovint antigament el sentit de 'joc de daus' (i fins 'dau', d'on la frase medieval *ne valoir un basart* 'no valer res'), després hi és freqüent l'acc. 'fortuna bona o dolenta', amb tendència a preponderar la de 'mala sort, risc', que és la que es propaga sobretot a l'angl. *hazard* i sens dubte als nostres parlars insulars. En castellà, 30 *azar* apareix des de mj. S. XIII (nom d'un joc), i hi podem traçar i datar així la illació semàntica: 'cara desfavorable del dau' 1495, 'cert cop desfavorable en el joc de daus' 1283; 1 més modernament 'mala sort, desgràcia, risc', mj. S. XVI, i encara en Cervantes: «su designio era pasar a Italia a probar ventura en el ejercicio de las armas --- pero que la suerte suya havia salido *azar*, con el mal encuentro de los bandoleros, que 55 le llevavan una buena cantidad de dinero»; 2 i en fi 'casualitat, cas fortuït', princ. S. XVII.

Per a la fonamentació de l'etimologia àrabiga, ultra el DCEC I, 347b, veg. Dozy, *Gloss.*, 224; Diez, *Wb.*, 32-33; Mahn, *Etym. Untersuchgn.*, 6; Tiktin, *ASNSL* 50 CXXVII, 162-174; FEW I, 191; Steiger, *Libro del Ace-*